

Ο Κριτής Σαμουήλ εναντίον του θεσμού της Βασιλείας (Ιπποκράτης Ταυλάριος, Μαθηματικός, Θεολόγος, μάστερ Θεολογίας)

/ [Πεμπουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](#)

Το παρόν άρθρο πραγματεύεται την μετάβαση του βιβλικού Ισραήλ από την εποχή των Κριτών στην περίοδο της βασιλείας κατά τον 11ο π.Χ. αιώνα και τις τάσεις που καθόρισαν την μετάβαση αυτή. Η βασιλεία στον Ισραήλ εγκαθιδρύεται σε μια ιστορική συγκυρία έκτακτης στρατιωτικής ανάγκης, υπό τον φόβο μιας επικείμενης επίθεσης των Φιλισταίων [1], αλλά και υπό το πρίσμα νέων κοινωνικοπολιτικών συνθηκών όπως η αύξηση του πληθυσμού και η αστικοποίηση αυτού [2]. Μια μετάβαση από μια προκρατική χαρισματική εποχή των μεγάλων κριτών και ηρώων σε

μια νέα θεσμική εποχή κληρονομικής βασιλείας.

Οι Κριτές, ήταν ηγέτες φυλών του Ισραήλ, οι οποίοι δέχονταν την κλίση απευθείας από τον Θεό για να οδηγήσουν τον λαό σε στρατιωτικές νίκες και να τον απελευθερώσουν από την απειλή της υποδούλωσης από γειτονικά έθνη. Το βιβλίο των Κριτών τελειώνει με την φράση «Την εποχή εκείνη δεν υπήρχε ακόμη βασιλιάς στον Ισραήλ• καθένας έκανε ό,τι νόμιζε αυτός σωστό» (Κρ 21,25). Παρόλη την κατακλείδα φράση, αρκετά χωρία του βιβλίου, αλλά και του Α΄ Βασιλειών βάλλουν εναντίον της βασιλείας: (Κρ 8,22-9,57, συγκεκριμένα στο Κρ 8,22-23 η άρνηση του Γεδεών να δεχθεί το βασιλικό αξίωμα, αντιτείνοντας ότι ο μόνος Κύριος του Ισραήλ είναι ο Γιαχβέ, «το αίνιγμα του Ιωάθαμ» Κρ 9, 7-15, Α΄ Βας 8,10,17-25 κ.α.). Χωρία που οδηγούν τον αναγνώστη στην αντίληψη πως ο θεσμός της βασιλείας ταυτίζεται με την απόρριψη του Θεού. Αυτή η ομάδα κειμένων που υιοθετεί επικριτική στάση εναντίον της βασιλείας, σύμφωνα με σύγχρονους παλαιοδιαθηκολόγους, έλκουν την συγγραφή τους από τους κύκλους του λεγόμενου δευτερονομιστικού ιστοριογραφικού έργου [3].

Εντός των ιστορικών βιβλίων της Παλαιάς Διαθήκης, απαντώνται και κείμενα που υιοθετούν θετική στάση έναντι της βασιλείας, σύμφωνα με τα οποία η βασιλεία λαμβάνει την νομιμοποίηση και το χρίσμα της απευθείας από τον Γιαχβέ. Η προσπάθεια αυτή γίνεται μέσω μιας δαυδικής θεολογίας του βασιλικού θεσμού η οποία προέρχεται από το περιβάλλον του βασιλικού οίκου [4].

Εντυπωσιακό είναι πως ο Ισραήλ σε αντίθεση με τους γύρω από αυτόν λαούς, παρέμεινε για δύο αιώνες άνευ κρατικής οργάνωσης. Ο Ισραήλ, αρνήθηκε την δημιουργία κράτους, το οποίο την εποχή εκείνη μπορούσε να κατανοηθεί μόνο ως μοναρχία, η εγκαθίδρυση της οποίας εμφανίζεται στην καλύτερη περίπτωση ως αναγκαίο κακό [5].

Το βιβλίο Κριτών και Α', Β' Βασιλειών μπορούν να κατανοηθούν ως διάλογος για το ποιά πρέπει να είναι η μορφή οργάνωσης της κοινωνίας που αρμόζει στον λαό του Θεού [6], και μέσα από αυτόν τον διάλογο διαφαίνονται δύο κύριες τάσεις, η

φιλομοναρχική και η φυλετική-θεοκρατική.

Για να εξετάσουμε αυτές τις αντιμοναρχικές τάσεις, πρέπει να εισαχθούμε στον ιδιόμορφο τρόπο της κοινωνικής οργάνωσης των ισραηλιτικών φυλών. Μια κοινωνία που διέπεται από την αρχή της ισότητας, κοινωνία στην οποία δεν υπήρχαν εγχρήματες συναλλαγές, όπου ασκούσαν μόνο τοπικό ανταλλακτικό εμπόριο [7], ένας αυτονομημένος γεωργοκτηνοτροφικός πληθυσμός της ορεινής Παλαιστίνης, ο οποίος βιώνει μια ολική αποκεντρωτική κατάσταση και απουσία κεντρικής πολιτικής εξουσίας όπου εκτός από το οικογενειακό πλαίσιο, οποιαδήποτε μορφή εξουσίας είναι σχεδόν ανύπαρκτη, ενώ υπάρχει υποχρέωση αλληλεγγύης και κοινωνικός έλεγχος σε κλειστό ενδοοικογενειακό πλαίσιο. Έλεγχος που φτάνει μόνο κατά περίπτωση έως τον βαθμό της πατριάς. Όλες οι σχέσεις δεν ρυθμίζονται θεσμικά, αλλά με βάση την αρχή της ελεύθερης βούλησης. Μια σύμβαση που βρίσκεται στον αντίποδα της αστικοποιημένης κοινωνίας των χαναναϊτικών πόλεων-κρατών [8].

Η λήψη κοινών αποφάσεων

γινόταν σε τακτικές λαϊκές συνελεύσεις στις οποίες η συμμετοχή ήταν προαιρετική, ενώ ούτε η οικονομία το δίκαιο και η θρησκεία δεν υπόκεινται σε κάποιο κεντρικό έλεγχο, σε αυτή την πρώιμη έως πρωτόγονη μορφή κοινωνικής οργάνωσης [9]. Υπήρχαν δύο σώματα εκτέλεσης εξουσίας στην φυλετική διάρθρωση της κοινωνίας: οι πρεσβύτεροι, δηλαδή οι αρχηγοί των οικογενειών ή των πατριών ενός τόπου, και «οι άνδρες του Ισραήλ», δηλαδή οι άνδρες οι οποίοι μπορούσαν να φέρουν όπλα. Στην ιδιότυπη οργάνωση αυτών των παραλλήλων σωμάτων, εντύπωση κάνει η απουσία ηγετικών αξιωμάτων [10].

Τα γνωρίσματα της διακυβέρνησης της εποχής των κριτών είναι: αποκεντρωμένη, μη κρατική, μη ιεραρχική οργάνωση με αμφικτιονικό σύστημα διακυβέρνησης. Μια αθεσμικώς δομημένη φυλετική θεοκρατία που ακολουθεί μια αντιεξουσιαστική γιαχβική παράδοση, όπου ο Θεός εμφανίζεται ως απελευθερωτής των καταπιεσμένων [11]. Για τους Ισραηλίτες ο Θεός είναι ο μόνος εγγυητής της ελευθερίας [12], αυτός που οδήγησε τον λαό από την δουλεία της Αιγύπτου στην γη της Χαναάν. Ενδιαφέρον προκαλούν κοινωνικοί θεσμοί, οι οποίοι λειτουργούσαν με σκοπό να εμποδίζουν αποτελεσματικά την συγκέντρωση πολιτικής και οικονομικής εξουσίας. Εν πολλοίς, η έλλειψη κεντρικών θεσμών στον Ισραήλ έρχεται ως μια συνειδητή πολιτική επιλογή [13].

Μέσα σε αυτή την ιστορική συνάφεια, εμφανίζεται η μορφή του Σαμουήλ, του τελευταίου Κριτή του Ισραήλ, ο οποίος λειτουργεί ως μεσάζων μεταξύ του Θεού και λαού (Α' Βας 3,19-21). Ο Σαμουήλ συγκεντρώνει τον λαό στη Μασσηφά, όπου λειτουργεί ως ιερέας και αρχηγός του λαού (7,6.9). Στον διάλογο του με τον Γιαχβέ (8,9), ο Σαμουήλ αρχικώς αποφεύγει να εκφράσει την γνώμη του σχετικά με την επιθυμία των Ισραηλιτών να αποκτήσουν βασιλιά και ζητά την εντολή του Γιαχβέ. Ο Γιαχβέ συγκαταβατικώς δέχεται την επιθυμία των Ισραηλιτών να αποκτήσουν βασιλέα, πλην όμως, καθιστά σαφές πως δεν έχουν τίποτα θετικό να περιμένουν από τους επίγειους βασιλείς (8,9).

Στη συνέχεια, καθώς ο Σαμουήλ ανακοινώνοντας τα δικαιώματα του βασιλιά, στην ουσία απαριθμεί τα μειονεκτήματα της βασιλείας (8,11-17). Στους στίχους 8,6.18-19 και 8.10,17 ακολουθούν σκληρά επιχειρήματα κατά της βασιλείας από το στόμα του Σαμουήλ. Αν θέλουν έναν επίγειο βασιλιά, αυτό σημαίνει πως αρνούνται τον ουράνιο βασιλέα, γεγονός που θα σημάνει πως θα ομοιάζουν με τα υπόλοιπα έθνη [14]. Η σκεπτικιστική στάση που κρατούν ορισμένοι δευτερονομιστικοί κύκλοι, έχουν να κάνουν με τον ίδιο τον θεσμό της βασιλείας και όχι με το πρόσωπο του βασιλέα [15].

Στον αποχαιρετιστήριο λόγο του, ο Σαμουήλ, για μια ακόμη φορά επικρίνει την

βασιλεία, μάλλον δηλαδή τονίζει την ματαιότητά της, καθώς οι χαρές και οι θλίψεις του μέλλοντος, εξαρτώνται από την σχέση του λαού με τον Θεό (12,12-15).

Οι συνεχείς στάσεις-εξεγέρσεις (κυρίως στον Βορρά) που κατάφερναν οι φυγόκεντρες δυνάμεις, δείχνουν πως στην συνείδηση του ισραηλιτικού λαού κανένας ανθρώπινος θεσμός δεν μπορεί να αντιταθεί στην ελευθερία του ανθρώπου ή στην θέληση του Γιαχβέ [16]. Πίσω από την εξέγερση του Αβεσσαλώμ κατά την διάρκεια της βασιλείας του Δαβίδ βρίσκονται τα παραδοσιακά φυλετικά όργανα [17]. Τα αντιμοναρχικά ιδεώδη της ελευθερίας ενέπνευσαν την αντίσταση κατά της βασιλείας και οδήγησαν σε πολλές εξεγέρσεις. Οι τάσεις αυτές καλλιέργησαν μια θεολογία η οποία αντιτασσόταν της θεολογίας του βασιλέως και του ναού, μια θεολογία η οποία είχε ως κεντρικό πυρήνα την προκρατική γιαχβική θρησκευτικότητα. Θεολογία, η οποία κατά την αιχμαλωσιακή περίοδο βγήκε από το περιθώριο, και βρήκε έρρισμα στην ισραηλιτική κοινότητα [18].

Η ακέφαλη κοινωνία για τον βιβλικό Ισραήλ είναι μια συνειδητή πολιτική-θεολογική αρχή, και όχι κάποιου τύπου ανικανότητα πολιτικής εξέλιξης. Η πολιτική εξουσία θεσμοθετείται στο ελάχιστο απαραίτητο σημείο. Η ενότητα των φυλών στηριζόταν στο κοινό ιδεώδες της ελευθερίας και στην αντιεξουσιαστική νοοτροπία των φυλών, και όχι σε κάποια θεσμική υποχρέωση [19].

Κατά την ενθουσιαστική εποχή των ηρώων και των Κριτών, τους οποίους επέλεξε ο Θεός για να σώσουν τον λαό, η παρουσία του Πνεύματος του Θεού στην Ιστορία γίνεται εμφανέστερη. Μέσα σε αυτή την συνάφεια, καλλιεργείται μια βιβλική παράδοση η οποία θεωρεί ως αποστασία κατά του Θεού την επιθυμία για επίγειο βασιλέα [20].

Εν κατακλείδι, η άρνηση της βασιλείας είναι μια πολιτική επιλογή με θεολογικό υπόβαθρο. Σύμφωνα με τους υποστηρικτές των αντιμοναρχικών τάσεων οι οποίες ενσαρκώνονται στο πρόσωπο του Κριτή Σαμουήλ, ο λαός δεν πρέπει να ποθεί να εξουσιάζεται από κάποιον επίγειο βασιλέα, αλλά μονάχα από τον Θεό, ο οποίος είναι ο Κύριος του λαού Του.

Παραπομπές:

- 1. H. R. Preuß, Θεολογία της Παλαιάς Διαθήκης, εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2011, σελ. 561**
- 2. R. Albertz, Ιστορία της θρησκείας του Ισραήλ, εκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα 2006, σελ. 225**
- 3. H. R. Preuß, Θεολογία της Παλαιάς Διαθήκης, εκδ. Π. Πουρναρά,**

Θεσσαλονίκη 2011, σελ. 563.

4. R. Albertz, Ιστορία της θρησκείας του Ισραήλ, εκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα 2006, σελ. 231

5. W. Dietrich, Η πρώτη περίοδος της Βασιλείας στον βιβλικό Ισραήλ - 10ος αι. π.Χ., εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 501

6. Ο.π. σελ. 498

7. R. Albertz, Ιστορία της θρησκείας του Ισραήλ, εκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα 2006, σελ. 154

8. Ο.π. σελ. 150

9. W. Dietrich, Η πρώτη περίοδος της Βασιλείας στον βιβλικό Ισραήλ - 10ος αι. π.Χ., εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 501

10. R. Albertz, Ιστορία της θρησκείας του Ισραήλ, εκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα 2006, σελ. 152

11. W. Dietrich, Η πρώτη περίοδος της Βασιλείας στον βιβλικό Ισραήλ - 10ος αι. π.Χ., εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 505

12. Μιλιτιάδη Κωνσταντίνου, Του σινιέναι τας Γραφάς, εκδ. Μπαρμπουνάκη, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 201

13. R. Albertz, Ιστορία της θρησκείας του Ισραήλ, εκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα 2006, σελ. 155

14. W. Dietrich, Η πρώτη περίοδος της Βασιλείας στον βιβλικό Ισραήλ - 10ος αι. π.Χ., εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 498

15. Ο.π. σελ. 73

16. W. Dietrich, Η πρώτη περίοδος της Βασιλείας στον βιβλικό Ισραήλ - 10ος αι. π.Χ., εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 504

17. R. Albertz, Ιστορία της θρησκείας του Ισραήλ, εκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα 2006, σελ. 220

18. ο.π. σελ. 228

19. ο.π. σελ. 156

20. W. Dietrich, Η πρώτη περίοδος της Βασιλείας στον βιβλικό Ισραήλ - 10ος αι. π.Χ., εκδ. Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 497